

РОЗПОВІДНЕ РЕЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНИХ ІНТЕНЦІЙ ІНФОРМУВАННЯ

У статті розглянуто розповідне речення як окремий модально-інтенційний тип синтаксичних конструкцій, здатних відображати інтенційний простір мовної особистості, зокрема виступати одним із найефективніших засобів реалізації комунікативних інтенцій інформування. Смысловий діапазон інформативних інтенцій, зосереджених на репрезентації певного інтелектуального досвіду мовця, його знань та вмінь, констатації та обґрунтуванні якоїсь інформації, втілюється як у межах одного розповідного висловлення, так і в наративно-оповідних структурах, у моделях розповідно-переповідних конструкцій.

Ключові слова: комунікативна інтенція, мовець, інформування, розповідне речення / висловлення, модальність, комунікативна функція, комунікативна настанова.

Лінгвістика сьогодення багатовекторна за своєю суттю, проте виразно окреслюється та домінує у практиці мовознавчих студій (у працях українських та зарубіжних лінгвістів Ф.Бацевича, М.Голянич, Н.Гуйванюк, П.Дудика, А.Загнітка, Г.Золотової, О.Кубрякової, М.Мірченка, О.Селіванової, І.Сусова, Н.Формановської та ін.) динамічний, комунікативно-прагматичний підхід, який розкриває нові горизонти для дослідження традиційних, усталених понять, дає змогу глибше описати синтаксичну природу мовних одиниць, їх прагматичний потенціал, функційні можливості, сприяє більш чіткому окресленню фундаментальних граматичних категорій. Актуальність та необхідність такого підходу цілком очевидна, оскільки визначення загальних закономірностей синтаксичної будови певної мови не може бути успішним без вивчення обсягу категорійних величин, з'ясування особливостей функціонування різних комунікативних типів речення у процесі спілкування. В контексті зазначеної проблематики важливою для вирішення вважаємо низку питань, що мають стосунок до обґрунтування лінгвістичного статусу категорії комунікативної інтенції, її типологічних виявів та засобів реалізації в україномовному дискурсі.

У лінгвістичних дослідженнях інтенція співвідноситься з іллокуцією, суб'єктивно-модальним значенням, із мотиваційно-потребовою сферою мовної особистості, зі стратегіями і тактиками мовлення, а тому входить у термінологічний апарат принаймні трьох лінгвістичних теорій – теорії мовленнєвих актів, теорії мовленнєвої діяльності й теорії мовленнєвого впливу. Однак ця категорійна величина, незважаючи на лінгвокогнітивне підґрунтя, свій прагматичний характер, есплікується тільки через синтаксичну систему, в модально-інтенційних висловленнях, у текстовій комунікації. Будь-яка мовленнєва діяльність чи синтаксично організований дискурс спрямовані на виконання певного завдання мовця, на вираження його прагнень, бажань, загалом на втілення авторського задуму. Власне тому **комунікативну інтенцію** розглядаємо як лінгвістичну категорію, що інтегрує воедино психоментальний

простір мовної особистості та синтаксичні ресурси мови, репрезентує цілісний процес спілкування – адресантно-адресатний континуум взаємодії комунікантів.

Мета нашої розвідки – розглянути розповідні речення як засоби вираження комунікативних інтенцій інформування, розкрити їх прагматичний потенціал та валентнісні можливості реалізувати інформативні інтенції у діалогічному дискурсі, в наративно-оповідних та розповідно-переповідних комплексах.

У традиційній класифікації речень за метою висловлювання, у диференціації висловлень за комунікативною настановою розповідні конструкції вирізняються з-поміж інших, питальних, спонукальних, оптативних, насамперед функцією, яку вони виконують у процесі спілкування, – передають повідомлення мовця, опис певних явищ і фактів дійсності. Як зазначає І.Вихованець, розповідні речення характеризуються відносною закінченістю думки та специфічною розповідною інтонацією – підвищенням тону на логічно наголошеному слові і зниженням тону в завершальній частині речення [4, 145]. Це окремий модально-інтенційний клас речень, комунікативна сутність якого полягає в особливому відображенні дійсності, у створенні інформативного дискурсу, який, за словами О.Романова, належить до пізнавального типу комунікації, метою якого виступає передавання будь-якої інформації чи змісту [13, 16]. Широке використання цих конструкцій у всіх функціональних стилях української мови, у діалогічному та монологічному мовленні зумовлено їхньою комунікативною настановою та призначенням. Це один із найбільш інформативних типів речень, оскільки саме ними користуються учасники інтеракції для активного обміну інформацією.

У логіко-граматичній теорії синтаксису речення, а насамперед розповідне, ототожнювалося із судженням, формою мислення, яка відображає явища, процеси дійсності, їх зв'язки. Такий погляд акцентовано у працях багатьох мовознавців. Приміром, ще Ф.Буслаєв зазначав, що судження, виражене словами, виступає реченням [2, 8]. Кожне сполучення слів (а іноді й одне слово), яке слугує для вираження цілісної думки і певним способом граматично організоване, О.Шахматов називав реченням [16, 200]. У контексті позиції Аристотеля, будь-яке мовлення щось позначає, але не всяке стверджує (ствердження чи заперечення властиве судженню, а тому й розповідним висловленням). Питання чи моління – це мовлення, але у них нічого не стверджується і не заперечується, тому ці категорії не виражають ні істини, ні хибі [7, 25]. Наявність питальних і спонукальних речень завжди використовувалась як заперечення проти будь-якого зближення судження і речення, бо названі конструкції за своїм характером ніяк не могли бути підведені під форму судження, хоча це такі самі мовні форми відображення світу, як і розповідне висловлення.

Зрозуміло, що і судження, і питання, і спонукування мають свої синтаксичні моделі, особливості їх функційної кореляції виявляються передусім на комунікативному рівні, під час безпосереднього спілкування, у процесі якого відбувається диференціація різних комунікативних настанов:

розповідність – «інтенційна властивість реченневих компонентів у єдності передавати істинний чи не справжній стан речей, події, факти, констатувати їх дійсну наявність із деякою категоричністю» [12, 161]; *питальність* відображає когнітивний процес-пошук, гносеологічну потребу мовця, автора запиту, одержати певну інформацію; *спонукальність* репрезентує модальність волевиявлення; *оптативність* передає волевиявлення-бажання / побажання суб'єкта мовлення. Чотири типи речень – розповідні, питальні, спонукальні й оптативні, на думку В.Белошапкової, ґрунтуються на основі різних критеріїв: розповідні, спонукальні й оптативні конструкції розрізняються за модальним принципом, питальні – на основі існування особливої форми думки питання [15, 624].

Протиставлення висловлень за комунікативною настановою В.Виноградов зараховує до модальних значень, тому говорить про розповідну, питальну та спонукальну модальність [3, 55]. Подібну думку висловлює О.Мельничук, зауважуючи, що співвіднесеність висловлюваного змісту з дійсністю належить до ознак зовнішньо-синтаксичної структури речення і знаходить формальне вираження у наявності таких модальних різновидів речення, як розповідні, питальні та спонукальні, а також у часовій віднесеності змісту речення до дійсності [11, 49]. Модальне значення розповідності, яке асоціюється з поняттям реальної модальності, полягає в тому, що «загальний зміст речення у всіх його планах подається як беззастережно відповідний відображуваній чи зображуваній ним дійсності» [9, 18].

Розповідна модальність не має спеціальних формальних показників своєї репрезентації, оскільки синтаксичний індикатив, дійсний спосіб дієслова-присудка використовується не тільки в розповідних, а і в питальних висловленнях. Важливим компонентом реченневої моделі, в якій актуалізується категорія розповідності, виступає, як на нас, змістова домінанта. Семантико-синтаксична структура заповнюється лексичними компонентами з відповідними референтами, які експлікуються у процесі спілкування і відповідають інтенційним потребам мовця.

В окремих мовознавчих студіях (О.Мельничука, Л.Кадомцевої, М.Мірченка, А.Загнітка, К.Шульжука та ін.) поряд з категоріями розповідності, питальності, спонукальності та оптативності виокремлено також і модальні значення умовності, переповідності, ймовірності та гіпотетичності. На переконання А.Загнітка, „виділення розповідних, питальних, спонукальних та бажальних речень ґрунтується на розрізненні їх комунікативного призначення. Доповнення цього ряду переповідними, гіпотетичними та умовними реченнями відображає співвідношення реченневої структури з ситуативно-прагматичними завданнями та оцінку висловленого самим мовцем” [8, 116]. На нашу думку, модальні значення ймовірності, умовності, переповідності, які можуть певною мірою накладатися на будь-який тип модально-інтенційних висловлень, модифікуючи їхню семантику, цим самим відображаючи різноманітні інтенційні порухи адресанта, треба розглядати у смислового діапазоні розповідної модальності.

У світлі теорії мовленнєвих актів розповідні висловлення витлумачено як репрезентиви (асертиви, інформативи), іллокуція яких полягає в тому, щоб поінформувати співрозмовника, переконати його у правдивості, істинності інформативного дискурсу (Дж.Остін, Дж.Серль, П.Стросон, Д.Вандервекен). Так, Дж.Серль зазначає, що смисл, чи мета, членів класу репрезентативів у тому, щоб зафіксувати відповідальність мовця за повідомлення про певний стан справ, за істинність судження [14, 181], за документально-фактичну достовірність. Асертиви, реалізуючи інформативні інтенції, передають семантику інформування, ствердження, аргументації за допомогою перформативів, предикатів мовлення, напр.: – *Я кажу, що ми нікого не грабували...Ми не злодії і не грабителі...* (В.Винниченко). – *Я стверджую, товаришу батальйонний комісар, що логіка тут мусить бути* (О.Гончар). Як бачимо, перформативні висловлення, осердя яких формують іллокутивні предикати, виражені першою особою однини теперішнього часу дійсного способу, своїм смисловим потенціалом, особливою ономасіологічною природою експлікують інформативну інтенцію.

Процес інформування відбувається за безпосередньої участі мовця, основного суб'єкта комунікації, який володіє певною інформацією, вважає її цінною, важливою, корисною і хоче поділитися нею з іншими. Автор інформативної інтенції «має що розповісти і знає, як це зробити», напр.: – *А тепер слухай, Євгене, що я тобі кажу. Сергій – наш найстарший брат, але своїм становищем і досвідом я старий за вас усіх і тому несу за всіх відповідальність* (В.Винниченко). Розповідь (оповідь, наратив) виступає однією з форм реалізації інтенцій інформування і важливим компонентом соціальної взаємодії. Цілком погоджуємося з Л.Кисельовою у тому, що під мовною інформацією треба розуміти зміст, який передається з різною комунікативною метою засобами мови-мовлення і відображає не тільки власне інтелектуальні (когнітивні) поняття, судження, умовиводи, але й емоційні, в яких знаходять відображення естетичні оцінки носіїв мови, їх спонукання, контактні наміри, а також зміст, який подає відомості про соціальний статус як носіїв мови, так і самих мовних засобів [10, 11-12]. Отже, розповідне висловлення – це не тільки модальний клас речень, а й інтенційно зорієнтоване висловлення, у якому мовець (оповідач, наратор) через репрезентацію моделі світу, якогось фрагмента дійсності представляє свої я-концепції, втілює важливі для нього мовленнєві наміри.

Розповідати – означає знати і повідомляти про це комусь, переказувати, оповідати про щось побачене, почуте, пережите. Комунікативна ситуація, пов'язана з втіленням інтенцій інформування, передбачає реципієнта, адресата мовлення: інформувати когось, розповідати комусь, а отже, для експлікації інформативних інтенцій найбільш релевантною виступає «діалогічна розповідність». Мовець є носієм певного обшину інформації, релевантного для певної ситуації мовлення, для конкретного співрозмовника.

Комунікативна інтенція інформування полягає в констатації реального або ірреального факту, в передаванні мовцем повідомлень про світ, довкілля, явища, події, які, з одного боку, збагатять тезаурус співрозмовника, доповнять

новими знаннями адресата мовлення, а з іншого – покажуть комунікативну компетентність адресанта, його ерудицію. Мовець чітко вибудовує стратегічну лінію інформування, використовує експліцитні висловлення з перформативними дієсловами на зразок *я повідомляю, інформую, доповідаю, як-от: – Я повідомляю, що не можу прийняти твоєї жертви* (О.Кобилянська). – *Мої поважані панство, скажу вам одверто, як щирому чоловікові подобає, що я люблю вашу донечку і прошу в її руку!..* (С.Яричевський). За своєю синтаксичною природою розповідні речення реалізують комунікативне завдання, яке актуалізується у конкретний момент мовлення, тобто за певних темпоральних чи локальних обставин, напр.: – *Твій Оксенко затоптаний кіньми під час сутички між гуцулами і поліцаями. А жінка твоя, Дружана, тепер в якомусь долишньому селі – тобі однаково де, бо вже не народить тобі синів* (Р.Андріяшик). Розповідне висловлення, користуючись терміном Л.Кисельової, можемо назвати «інформемою» [10, 106], репрезентантом інтелектуальної, раціональної інформації, призначеної для констатації, передавання інтелектуального, раціонального змісту з метою інформування, донесення інформації, створення інтелектуального інформаційного поля.

Адресат як учасник діалогічного дискурсу може певним чином реагувати на висловлення адресанта, погоджуватися чи не погоджуватися з його думками та міркуваннями, висловлювати емоційно-оцінне ставлення до почутого, як-от: – *Не можу піти, бо цієї ночі вас...мають убити. – Що-о-о? Що ти сказала?* (Г.Тарасюк). – *Завтра за вами прийдуть, Василю...– сказав Корнильо й опустив важкий лантух заліза Василеві на плечі. – За що?!* (М.Матіос). – *Щось буду казати вам, Михайлику тречний, але не майте на мене зла за це казання, бо то є свята правдичка, абих так до завтра дочекала. Казала якось-то вашій таздині: не годуй, таздинько, дитину лиш цицькою, все може трафитися. (...) Молоде – дурне. А старшого слухати не хоче. – Матронка мала молока багато, то добре робила, що давала дитині. Життя – штука довга* (М.Матіос). Розповідне висловлення відображає результат пізнавальної діяльності людини, осмислення певного досвіду й уявлень про світ, довкілля і прагнення мовця поділитися цією інформацією з іншими комунікантами. Напр.: – *Кумко, скажу вам по секрету, бо я вже стара, то можу тепер усі секрети розказати... То скажу вам, кумко, що так ті маскалі файно наших жінок просили, що легше було їм дати, як відказати. І що ви думаєте – ми давали потрохи, бо свій так файно не запросить. – Що правда – то правда* (М.Матіос).

Характер пропонованої інформації може бути різним. І.Гальперін виділяє три види інформації: змістово-фактуальну інформацію, що відображає конкретний опис подій, фактів, процесів, явищ у художньому тексті; змістово-концептуальну інформацію, що породжується й інтерпретується індивідуально-авторським розумінням світу; змістово-підтекстову інформацію, що передає імпліцитний зміст тексту і ґрунтується на здатності одиниць мови породжувати асоціативні та конотативні значення [5, 27]. Для адекватного розуміння інформативного дискурсу треба враховувати того, хто його сприйматиме, загалом усі пресупозитивні чинники спілкувального процесу.

Розповідне речення у контексті вираження інтенцій пов'язуємо насамперед з автором повідомлення, що неодмінно маркується у структурі речення першою особою однини синтаксично теперішнього часу або транспозиційними виявами інших часових форм, стверджувальних чи заперечних, порівн.: *Я втікаю по вечірній росі, як по грані. А твої очі вже близько. І цвіркуни замовкають* (С.Майданська). *Я не скімлю. Я вдячний долі за вирви й вигини круті* (Б.Мельничук). Мовець констатує якусь інформацію, обґрунтовує її, як-от: – *Я мушу тобі децю розповісти, тату. Я почуваю, що це мій обов'язок і що ти мене лаяв би, коли б я цього не зробила* (В.Винниченко).

Форма індикатива стверджує істинність змісту висловлювання для конкретних умов, місця, часу та інших обставин. Інформативна інтенція якраз і відображає реальну дію, позбавлену будь-яких застережень щодо «можливості чи неможливості відображеної дії» [9, 123], напр.: *Я до трав припадаю, цілую просолені роси* (Т.Севернюк). Розповідні комплекси з теперішнім актуальним, а подекуди і теперішнім постійним, відображають події, описи, що передають один із типів інформативної інтенції. Порівн.: *Коли сонце паде донизу, але ще не сідає, Даруся бере великодній кошик, вистелює дно половиною вишитого рушника із Матір'ю Божою, кладе туди загорнутий у марлечку сир, масло, літрову банку з молоком, трохи, але небагато хлібця, клаптик наждачного паперу, накриває другою половиною рушника, бере кошик на руку, закриває хвіртку на клямку і виходить на середину вулиці* (М.Матіос). Для наративно-оповідних комплексів-спогадів, роздумів характерні конструкції з теперішнім історичним часом, що слугує засобом наближення реципієнта до минулих подій, пов'язаних з основним суб'єктом текстової комунікації, як-от: *Снилось, що ми з Гнатом вийшли на Проводи на могилки. Весна, цвітуть рясно дерева, людей скрізь повно, а коло нас біжить Романьо. Вже великий, одягнений гарно – у білому з виложеним по-матроськи комірцем блузочку, у легеньких, як то я завжди уявляю, чобітках з лаковими халявками* (У.Самчук).

Чергування у межах одного наративного комплексу різних часових форм дозволяє акцентувати увагу співрозмовника на найбільш значущих моментах розповіді, показати події так, як вони постають в уяві адресанта. Форма минулого часу дієслів актуалізує значення істинності результату. *Дома всі похвалили мене за гарні черешні, бабуся назвала свого внука «нашим годувальником», а дідусь сказав, що мій чуб пахне суницями, а завтра, мабуть, запахне річкою.* (М.Стельмах). Розповідні висловлення у формі майбутнього часу виражають дію, яка ще не виконана, але безпосередній процес спілкування свідчить про те, що інформативна інтенція буде оприлюднена мовцем, напр.: – *Щось тобі, дочко таке розкажу, що нікому ще не казала. Але скоро буду вмирати, то мушу виговоритися. Пам'ятаєш, уже тому є пару років, як бездітна Калинячка вмирала? Мучилася перед смертю страшно – спокійнитися ніяк не годна була. То також: все гріхи. Людські маєтки не давали їй легкої смерті* (М.Матіос).

У діалогічному дискурсі, що репрезентує процес мовленнєвої діяльності між двома комунікантами, розповідні речення використовуються у ролі **репліки-стимулу**. Адресант має на меті поінформувати свого співрозмовника,

донести до нього якусь інформацію, як-от: – *А тепер на Запорозжжі кошовим отаманом – Криштоф Косинський. Сам він з поляків, з Польщі, з королівським папірцем він і прителінався до нас під Білу Церкву (М.Вінграновський). – Теперішні часи – не для життя, не для веселости, хіба лиш для думання та смерти... – хитав головою Танасій. – Дивися, навіть кані не вступаються від Михайлової господарки...* (М.Матіос).

З іншого боку, інформація може прозвучати як відповідь на запитання у формі розповідного висловлення з боку адресата, до якого зі своїм запитом апелює адресант мовлення. Напр.: – *А де ж Лаврін? – Ще не привів коня з наші (У.Самчук). – А чого ж Вітя мовчить? – Бо він у нас скромняга... (О.Гончар).* Репрезентатив-інформація експлікується реплікою, яка повністю задовольняє запит-інтенцію мовця: – *Що то за краля? – Дочка нашого начальника станції (П.Загребельний). – У вас діти? – Двоє синів (Є.Гуцало);* або лише частково, неповною мірою закриває інформаційну лакуну, порівн.: – *Що ж вам на вечерю зготувати? – Що будете собі, те й нам (М.Стельмах). – Скажіть мені правду, Матронко, що з вами тоді було? – Я вам уже казала: я нічого не пам'ятаю (М.Матіос).* Подекуди адресант спонукає свого співрозмовника до повідомлення певної інформації, як-от: – *Розповідай, але так, щоб ми зрозуміли, – зажадав Немирич. – О'кей. Дія відбувається на початку століття в маленькому провінційному містечку в Галичині (Ю.Андрухович).*

Комунікативна взаємодія передбачає двобічний потік інформації: суб'єкт мовлення передає інформацію, реципієнт одержує її, відповідає, реагує на неї певним чином. Ступінь інформативності висловлення може знижуватися, якщо інформація повторюється, непрямо стосується процесу спілкування, якщо ж вона максимально нова, актуальна, релевантна для співрозмовника та ситуації мовлення, то навпаки – підвищується, а це свідчить насамперед про те, що інформативність – це лабільна і гнучка величина.

Інтенцію інформування вводять особливі мовленнєві кліше, контактні формули, які активізують увагу співрозмовника, готують його до сприйняття певної інформації. Після структур на зразок *Щось буду казати вам... Я вам розкажу...* йде розповідь, наративно-оповідна структура, «зв'язне висловлювання, повідомлення про кого-, що-небудь, опис, мовна репрезентація баченого, пережитого тощо» [1, 7]. Порівн.: – *А ти не клич на дитину недолю та ось послухай, що я тобі буду казати, – промовила баба таємниче. Далі почала розказувати: – У нас, у бабів, є така приміта... (С.Васильченко). – Хочу внести в преславні вуха вість... (П.Загребельний).* У діалозі прагматика таких розповідних речень очевидна, оскільки спрямована на підвищення вірогідності та авторитетності повідомлення, на фокусування уваги на важливій інформації, як-от: – *Чули'сте, кумку, нечиста сила в селі завелася. На цвинтарі і в Дарусиній хаті. Відколи Іван Цвичок пристав жити до неї, то так і нечиста сила вселилася межи люде... (М.Матіос). – Ви чули, Марійо... Чи то пси, оті, що ходять за Дарусею на цвинтар, чи то самі вовки виють ночами з її хати. Ці двоє дурних і вечеряють за столом разом з псами. Волосся дибки стає на голові (М.Матіос). – Видите, кумко, як то на світі буває... І скажіть, що це не так. Коли Михайло так дуже любився з покійницею Матронкою ... (М.Матіос).*

Наративно-оповідну структуру вважаємо змодельованою субстанцією, знаком у цілісному художньому тексті, низкою висловлень, що реалізують авторські інтенції, мають іллокутивну мету, розвивають певну комунікативну стратегію. Тематична палітра наративів надзвичайно різнопланова: сюжетні розповіді про особисте життя персонажів, цікаві випадки з їхнього життя, різноманітні історії, курйозні події тощо. Напр.: – *Чуєте, Марійо, роками нікому це не казала, а тепер вам скажу, бо можуть мене скоро віднести поза Йорчиху, то так з гріхом і лишуся... Яюсь то вже буде з пара років, несуч молоко до невістки, тої псячої кістки, най шляк її трафить, як вона дитину по-нехлюйськи обходила, не мала би приплоду більше ніколи... Іду вздовж цвинтаря, а вже вечоріє, а я зроду боялася цвинтарів, іду борзенько, під ноги дивлюся та отченаш напровсяк кажу. Аж чую – від Довбушевої могили, а ви знаєте, вона якраз у самому кутикови, при самій дорозі, нечиста сила говорить, людським голосом говорить, та страшим таким, та грубим, таким, як би ведмідь крізь малини дерся (М.Матіос). Оповідність, як бачимо, дуже тісно межує з усно-розмовною стихією, яка відтворюється суб'єктивно-модальними синтаксемами, діалектними словами, пареміями тощо.*

Розповідаючи, передаючи певну інформацію, адресант мовлення залучає інших осіб, не задіяних безпосередньо у процесі спілкування. Мовець покликається на них, апелює до чужого мовлення, переповідає певну інформацію, як-от: – *Видите, Аннице, мені ще моя мама розказували, дай Боже здоров'я її згадувати, що Дарусина мама порушила звичай одразу по шлюбі. Вінчана жінка повинна зітнути свій волос по шлюбі (М.Матіос). У переповідних конструкціях «висловлюється вияв не особистого досвіду мовця, його переконання, а переказується спостереження, умовисновки інших осіб» [8, 114], актуальні для конкретної ситуації мовлення. Зазначимо, що переповідні форми, які Н.Гуйванюк називає «текст у тексті» [6, 233], можуть мати різний часовий вияв, який не впливає на плин основної інтеракції, прямої розповіді, оскільки мовець лише залучає до свого повідомлення чийось думку, позицію, досвід, як-от: – *Ох, кумко-любко, Васютко злотна... Життя – то трояка ружа, казала колись моя свекруха, дай їй царство небесне (М.Матіос). – Усі кажуть, що Параска дурна. А ми із Славком не казали, лиш показували, що вона слаба на голову (М.Матіос).**

У семантичному плані **розповідно-переповідна конструкція** зазвичай двосуб'єктна: наявний основний суб'єкт мовлення, який виступає автором інформативної інтенції, і непрямий суб'єкт, який відсутній у безпосередній інтеракції, але його досвід чи думка є авторитетними, важливими для мовця, тому й відбувається процес переповідання, апеляції до іншої особи, порівн.: – *Дарусю, тато казав, що вночі до вас приходили вуйки (М.Матіос). – А ви, кажуть люди, і не вдовиця, і в церкві на причасті буваєте, а гріха з чужими чоловіками не сторонитесь (М.Матіос). У розповідно-переповідних моделях використовуються і переповідні частки *ніби, начебто, буцімто, мовляв*, які вказують на чуже мовлення, підкреслюють оповідну манеру вислову. Напр.: *Колишній гетьман у своїх хитрощах, не повідомляючи нас, наклав на нарід переважкі податки, які буцімто мали йти на військо, а насправді збагачували**

його самого (Ю.Мушкетик). Параска плече громаді, що буцімто я відьмила, кругом криниці лазила навколішки, ще й біла лобом покони в колючки (І.Нечуй-Левицький). У нас його хотіли на дурничку якісь шпікулянти за мило вициганити. Вони і просили, і страхали діда, мовляв, знаєте, що вам буде, коли Пилсудський повернеться? Бабуся вже було й погодилась узяти за автомобіль десяток довгих брусків солдатського мила, а дідусь сказав, що ми іще можемо білою глиною прати шмаття (М.Стельмах).

Отже, діапазон модальної семантики та комунікативно-інтенційний зміст розповідних речень детермінує їх місце серед синтаксичних одиниць, які традиційно протиставляються питальним, спонукальним та оптативним конструкціям. Смісловий діапазон інформативних інтенцій, зосереджених на репрезентації певного інтелектуального досвіду мовця, його знань та вмінь, констатації та обґрунтуванні якоїсь інформації, втілюється як у межах одного розповідного висловлення, так і в наративно-оповідних комплексах, у розповідно-переповідних конструкціях.

У діалогічному дискурсі розповідне речення виступає як репліка стимулу, що безпосередньо втілює інтенцію інформування, або як репліка-реакція, за допомогою якої адресант закриває інформаційну лакуну в знаннях співрозмовника і у такій формі, формі відповіді на запитання, відображає інтенційну потребу. У межах комунікативних інтенцій інформування можуть розгортатися різноманітні стратегічні лінії-тактики, виформовуватися синтаксично організовані діалогічні континууми-жанри, систематизація та аналіз яких слугуватиме предметом наших наступних наукових студій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биби́к С.П. Оповідність в українській художній прозі : [монографія] / С.П.Биби́к. – Київ – Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 288 с.
2. Бу́слаев Ф.И. Историческая грамматика русского языка / Ф.И.Бу́слаев. – М. : Учпедгиз, 1959. – 624 с.
3. Виноградов В.В. О категории модальности и модальных словах в русском языке / В.В.Виноградов // Исследования по русской грамматике: Избранные труды. – М.: Наука, 1975. – С.53–87.
4. Вихованець І.Р. Граматика української мови : Синтаксис : [підручник] / І.Р.Вихованець. – К. : «Либідь», 1993.– 368с.
5. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования / И.Р.Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 138 с.
6. Гуйванюк Н.В. Речення переповідної модальності у мові творів Ольги Кобилянської / Н.В.Гуйванюк // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб.наук.праць. Слов'янська філологія. – Вип.216–217. – Ч.: Книги – ХХІ, 2004. – С.232–239.
7. Жинкин Н.И. Вопрос и вопросительное предложение / Н.И.Жинкин // Вопросы языкознания. – 1955. – №3. – С.22–34.
8. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови : Синтаксис : [монографія] / А.П.Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
9. Кадомцева Л.О. Синтаксична модальність речення / Л.О.Кадомцева // Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / [за заг.ред.академіка І.К.Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1972. – С.119–137.

10. Киселева Л.А. Вопросы теории речевого воздействия / Л.А.Киселева. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1978. – 236 с.
11. Мельничук О.С. Розвиток структури слов'янського речення. – К.: Наук.думка, 1966. – 324 с.
12. Мірченко М.В. Надкатегорія настанови / М.В.Мірченко // Лінгвістичні дослідження : Зб. наук. пр. – Х., 2007. – Вип. 22. – С. 125–132.
13. Романов А.А. Управленческая коммуникация / А.А. Романов. – Тверь : АО Тверьэнерго, 1996. – 240 с.
14. Серль Дж.Р. Классификация иллокутивных актов / Дж.Р.Серль // Новое в зарубежной лингвистике : Вып. 17. – М. : Прогресс, 1986. – С.170–194.
15. Современный русский язык: Учеб. для филол. спец. ун-тов / В.А.Белошапкина, Е.А.Брызгунова, Е.А.Земская и др. – М. : Высш.шк., 1989. – 800 с.
16. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка / А.А.Шахматов. – Л. : Учпедгиз, 1941. – 620 с.
17. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: [підручник] / К.Ф.Шульжук. – К. : «Академія», 2004. – 408 с.

В статье рассматривается повествовательное предложение как отдельный модально-интенциональный тип синтаксических конструкций, способных отображать интенциональное пространство языковой личности, в частности выступать одним из наиболее эффективных средств реализации коммуникативных интенций информирования. Смысловой диапазон информативных интенций, сосредоточенных на репрезентации определенного интеллектуального опыта говорящего, его знаний и умений, констатации и обосновании какой-то информации, воплощается как в пределах одного повествовательного высказывания, так и в нарративно-повествовательных структурах, в моделях повествовательно-пересказательных конструкций.

Ключевые слова: коммуникативная интенция, говорящий, информирование, повествовательное предложение / высказывание, модальность, коммуникативная функция, коммуникативная установка.

The article deals with the declarative sentence as a specific modal-intentional type syntactic constructions capable of reflecting a language personality's intentional space, namely to be one of the most effective means of realization of informing communicative intentions. Semantic range of informative intentions focused of the representation of a speaker's intellectual experience, knowledge and skills, and those declaring and substantiating certain information, is embodied both with a separate declarative statement and narrative structures, or in the constructions featuring narration and entrusted narration.

Key words: communicative intention, speaker, informing, declarative sentence/utterance, modality, communicative function, communicative intention.